

POST-COLONIAL ASPECTS IN SALMAN RUSHDIE'S NOVELS MIDNIGHT'S CHILDREN AND SATANIC VERSES

პოსტკოლონიური ასპექტები სალმან რუშდის რომანებში
„შუადამის შვილები და „ემზაკეული აიები“

Mariam Razmadze

PhD student of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Tbilisi, I. Chavchavadze Ave. #1, 0179, Georgia,
+995598595198, mariam.razmadze471@hum.tsu.edu.ge
<https://orcid.org/0009-0008-2868-1721>

Abstract. The article discusses the postcolonial aspects of Salman Rushdie's novels "Midnight's Children" and "The Satanic Verses". Postcolonialist research is broader in its understanding than any other literary discipline. It covers all over the world. In postcolonial studies, the writing centre changed from Europe to the world over.

From the second half of the twentieth century, writers began publishing works influenced by postcolonialism. One of the most significant writers in this field is Salman Rushdie, an Indian-born British writer. His novel *Midnight's Children* remains a central text in postcolonial literature. Rushdie's ambitious novel rejects the British version of India and tries to show the reader the history of India directly from the position of a conquered country. Rushdie is, to some extent, trying to rewrite history.

In "*Midnight's Children*", magical and real stories intertwine. The narrative is chaotic; the events of the past and present are interwoven. As Rushdie says, in the process of writing, he saw how to drag in everything from the ancient traditions of India to the oral narrative form to, above all, the noise and the music of the Indian city.

As a postcolonial author who has experienced the difficulties of migration for himself, Rushdie in his novel *The Satanic Verses* deals with the issue of migration from India to England and tries to show the reader the difficulties that migrants have to deal with.

In this seemingly magical, unrealistic episode, Rushdie discusses the migrant conditions in England, how their identities have changed under conditions of constant restriction and disenfranchisement. Naturally, the transformation of them into hybrid creatures is also metaphorical and accurately expresses the existence of migrants-half the people left behind.

In parallel with the phantasmagoric adventures of the characters in the novels, Rushdie describes the dual feelings of the people living under the conditions of colonialism-on the one hand, their desire for cultural assimilation, and on the other hand, their desire to preserve their national tradition and culture, their identity.

Keywords: Postcolonialism, Hybridization, Identity, Rushdie, Salman.

მარიამ რაზმაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი,
ქ. თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 1, 0179, საქართველო,
+995598595198, mariam.razmadze471@hum.tsu.edu.ge
<https://orcid.org/0009-0008-2868-1721>

აბსტრაქტი. სტატიაში განხილულია პოსტკოლონიური ასპექტები სალმან რუშდის რომანებში „შუალამის შვილები“ და „ემმაკეული აიები“. პოსტკოლონიალისტური კვლევა თავისი გაგებით უფრო ფართოა, ვიდრე ნებისმიერი სხვა ლიტერატურული დისციპლინა. ის ფაქტობრივად მოიცავს მთელი მსოფლიოს მწერლობას.

მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრიდან მწერლებმა დაიწყეს პოსტკოლონიალიზმის გავლენით შექმნილი ნაწარმოებების გამოქვეყნება. პოსტკოლონიალისტური ლიტერატურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წარმომადგენელი ინდური წარმოშობის ბრიტანელი მწერალი სალმან რუშდია. მისი რომანი „შუალამის შვილები“ პოსტკოლონიალისტური ლიტერატურის ცენტრალურ ტექსტად რჩება. რუშდის ამბიციური რომანი უარყოფს ინდოეთის ბრიტანულ ვერსიას და ცდილობს მკითხველს ინდოეთის ისტორია უშუალოდ დაპყრობილი ქვეყნის პოზიციიდან უჩვენოს, რუშდი გარკვეულწილად, ისტორიის გადაწერას ცდილობს.

„შუალამის შვილებში“ ერთმანეთს ენაცვლება მაგიური და რეალური სიუჟეტები. თხრობა ქაოტურია, წარსულისა და აწმყოს მოვლენები ერთმანეთშია არეული. როგორც რუშდი ამბობს წერის პროცესში, ის ხედავდა თუ როგორ ერწყმოდა ერთმანეთს ძველი ინდური ზეპირმეტყველებითი ნარატიული ფორმები, ინდური ქალაქის ხმაური და მუსიკა.

როგორც პოსტკოლონიალისტი ავტორი, რომელმაც საკუთარ თავზე გამოსცადა მიგრაციის სირთულეები რუშდი თავის რომანში „ემმაკეული აიები“ ინდოეთიდან ინგლისში მიგრაციის საკითხს ეხება და ცდილობს დაანახოს მკითხველს ის სირთულეები, რომელთან გამკლავებაც უხდებოდათ მიგრანტებს.

ერთი შეხედვით მაგიური, არარეალისტური ეპიზოდებით რუშდი ინგლისში მიგრანტთა მდგომარეობას განიხილავს, თუ როგორ შეიცვალა მათი იდენტობა მუდმივი შეზღუდვისა და უფლებების პირობებში. ბუნებრივია, მეტაფორულია მათი ჰიბრიდულ არსებებად გარდასახვაც და ზუსტად გამოხატავს მიგრირებულთა ყოფას - ნახევრი ადამიანი დარჩა მათგან.

რომანების პერონაჟების ფანტასმაგორიული თავგადასავლის პარალელურად რუშდი აღწერს კოლონიალიზმის პირობებში მცხოვრებთა გაორებულ გრძნობებს - ერთი მხრივ, მათი კულტურული ასიმილაციის, მეორე მხრივ კი, საკუთარი ეროვნული ტრადიციის და კულტურის, იდენტობის შენარჩუნებას სურვილს.

საკვანძო სიტყვები: პოსტკოლონიალიზმი, ჰიბრიდიზაცია, იდენტობა, რუშდი, სალმან.

შესავალი. თანამედროვე ინგლისური ლიტერატურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წარმომადგენელი სალმან რუშდი პოსტკოლონიალისტ მწერლად მოიაზრება, რომელმაც სრულიად ახალი თეორიებით შეცვალა არსებული აზროვნებისა და იდეების საფუძვლები კოლონიალიზმის, პოსტკოლონიალიზმის, ერის, ეროვნების, ნაციონალიზმის, ისტორიის, პოლიტიკის შესახებ. არ არის მარტივი ავტორის ხედვის განსაზღვრა, რადგან მისი ფსიქიკა,

ფილოსოფია, პერსონა, გმირები ცალსახად კომპლექსურია და გამომდინარეობს როგორც ეროვნული, ასევე კონტინენტური, პოსტკოლონიური ისტორიის, ფილოსოფიის, მითოლოგიის, ხელოვნებისა და კულტურისგან.

რუმდის შემოქმედებამ დიდი გავლენა მოახდინა პოსტკოლონიალიზმის მიმართულებით უამრავ ინდოელ მიგრანტ მწერალზე და არაერთი კრიტიკული და თეორიული ნაშრომი ეფუძვნება მის იდეებს. 36 წლიანი სამწერლობო მოღვაწეობის განმავლობაში სალმან რუმდი და მისი შემოქმედება მუდმივად ყურადღების ეპიცენტრშია. რუმდი იკვლევს სწორედ იმ საკითხებს, რომელიც აწუხებს პოსტკოლონიალისტურ სამყაროს- ვინ არის მიგრანტი? როგორ შეიძლება გადარჩეს ადამიანი, მისი იდენტობა განსხვავებული კულტურების პირობებში? რას ნიშნავს არსებული წარმოდგენები სახლის, კულტურის თუ ერის შესახებ?

წინამდებარე სტატიის მიზანია მოკლედ გადმოგვცეს თუ რას მოიაზრებს ტერმინი პოსტკოლონიალიზმი და ამასთან, გამოავლინოს მისი მახასიათებლები სალმან რუმდის რომანებში „ემმაკეული აიები“ და „შუადამის შვილები“.

მეთოდები. კვლევა ეფუძვნება შედარებით, ჰერმენევტიკულ და ისტორიულ მეთოდებს. საკვლევად აღებულია სალმან რუმდის შემოქმედება, კერძოდ კი რომანები „ემმაკეული აიები“ და „შუადამის შვილები“, ასევე მისი შემოქმედების შესახებ არსებულ სამეცნიერო ლიტერატურა. გარდა ამისა, სტატიაში განხილულია მწერლის პოზიცია პოსტკოლონიალისტურ ლიტერატურასთან მიმართებით.

მსჯელობა და შედეგები. რომანი “შუადამის შვილები“ პოსტკოლონიალისტური ლიტერატურის ცენტრალურ ტექსტად რჩება. აღნიშნული რომანი, რუმდის რიგით მეორე რომანია და საკმაოდ წარმატებულიც: 1981 წელს პრესტიჟული „ბუკერის“ პრემია მოუტანა ავტორს, თანაც სამჯერ - ბოლოს 2008 წელს, როგორც საუკეთესოთა შორის საუკეთესომ „ბუკერის“ 40-წლიან ისტორიაში. კითხვაზე, თუ რომელმა წიგნმა შეცვალა მისი ცხოვრება, სალმან რუმდი პასუხობს, რომ ეს „შუადამის შვილები“ იყო, რადგან ამ წიგნმა ისეთი ცხოვრება მოუტანა, რომელზეც ოცნებობდა- მწერლის ცხოვრება.

რუმდის ამბიციური რომანი უარყოფს ინდოეთის ბრიტანულ ვერსიას და ცდილობს მკითხველს ინდოეთის ისტორია უშუალოდ დაპყრობილი ქვეყნის პოზიციიდან უჩვენოს, ის გარკვეულწილად, ისტორიის გადაწერას ცდილობს. ამისთვის მაგიურ-რეალისტურ კოდს იყენებს, რაც პოსტკოლონიალისტური ლიტერატურის ერთ-ერთი მახასიათებელია. მაგიურ-რეალისტური ტექსტები სავსეა ეგზოტიკური, მაგიური, მითიური, გროტესკული ელემენტებით. მსგავსი ელემენტების გამოყენება ითვლება ერთგვარ რეგიონალურ ალტერნატივად და პროტესტად სამყაროს ევროცენტრული კლასიფიკაციის წინააღმდეგ.

ისტორიული მოვლენების ფონზე ვითარდება „შუადამის შვილების“ მოქმედება და გვიყვება ერთი ინდური ოჯახის ამბავს. დამოუკიდებელი ინდოეთის სახელმწიფოს ისტორია, რომელიც რომანშია მოთხრობილი წარმოადგენს რომანის ცენტრალური პერსონაჟის, სალემის ცხოვრების ერთგვარ ანარეკლს. სალემის დაბადება ემთხვევა ინდოეთის დამოუკიდებლობის მოპოვებას- რომანის მიხედვით ისიც 1947 წლის 15 აგვისტოს დაიბადა: „იმ ტირანი და ბნელით მოცული საათის გადამკიდე, ალერსიანად რომ მიესალმა ჩემს დაბადებას, თითქოს ხელბორკილი დამადესო, ისე გადავები ისტორიას და ჩემი ბედი ქვეყნის ბედს გადაეჯაჭვა სამუდამოდ“ (რუმდი, 2013: 7).

იმის გამო, რომ სალემი ზუსტად ინდოეთის დამოუკიდებლობის მოპოვების დღეს გაჩნდა, ინდოეთის პრემიერ მინისტრმა წერილი გამოუგზავნა, სადაც წერდა: „შენ ჩვენი ცხოვრების სარკე იქნები“ (რუმდი, 2013: 297). მეტაფორული თვალსაზრისით, ეს სიტყვები ფაქტობრივად წინასწარმეტყველურია, რადგან სალემის ცხოვრება აირაკლავს ინდოეთის ისტორიას.

საღეში, ამ შემთხვევაში, წარმოადგენს მთლიანი ინდოეთის ალეგორიულ სახეს. მისი ოჯახის ისტორიაში იხლართება ყველა ის ისტორიული მოვლენა, რომელიც ინდოეთის გარშემო განვითარდა: ინდოეთ-პაკისტანის ომი, პაკისტანის სამოქალაქო ომი, ინდოეთის მიერ დამოუკიდებლობის გამოცხადება, ინდირა განდის გარდაცვალება და მისი ახალი კონგრესის პარტიის დიდი უპირატესობით გამარჯვება 1971 წელს, ბირთვული იარაღის გამოცდა, აჯანყებები და სისხლისღვრა, ჩინეთის აგრესია, საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადება და ა.შ. ფაქტობრივად, საღეში მოგვითხრობს ინდოეთის უახლესი წარსულის დეტალებს, რაც რეალისტურს ხდის სიუჟეტს. თუმცა, ამავდროულად, თხრობას ალეგორიული ხასიათი აქვს. ერთი მხრივ, თხრობის ორი განსხვავებული - რეალისტური და ზებუნებრივი კოდი, მეორეს მხრივ კი ალეგორიულობა მკითხველისთვის ერთგვარ სირთულეს წარმოადგენს. ფაქტობრივად, საღეში რუმდი ვირტუალურად გადმოგვცემს ინდოეთის ისტორიას, რომელსაც მაგიურ საბურველში ახვევს. შეიძლება ითქვას, რომ ის ერთგვარად ხელახლა წერს ისტორიას.

პოსტკოლონიალისტ მწერლებს შეუძლიათ რეალისტური ნარატივის დამღევა და ალტერნატიული ისტორიის შეთავაზება - თავად კოლონიალისტის თვალთ დანახული რეალობის. საღეში თხრობისას ცვლის ინდოეთის ისტორიული მოვლენების თანმიმდევრობას, ან მიზეზებსა და შედეგებს, იმისთვის რომ თავის სათქმელს, კონკრეტულ ისტორიას მოარგოს - შეცდომები განზრახ დაშვებულია. „რეალობა აღქმაზეა დამოკიდებული.... ჩემი ნაწერი გადავიკითხე და ქრონოლოგიური შეცდომა დამიშვია. მაჰათმა განდის მკვლელობის თარიღი არაზუსტია. მაგრამ ახლა აღარ ვიცი როგორ შეიძლება მოვლენები სწორი თანმიმდევრობით განლაგებულიყო. ამიტომ, ჩემს საკუთარ ინდოეთში მაჰათმა განდი ისევ არასწორ დროს მოკვდება. ნუთუ ერთი შეცდომა მთლიან ფაქტურას წაახდენს? ნუთუ ისე თავგამოდებით ვცდილობ მნიშვნელოვანება მივანიჭო ჩემს არსებობას, რომ მზად ვარ ყველა ფაქტი დავამახინჯო და თავიდან გადავწერო ჩემი დროის ისტორია? სადაც მთავარი როლი მე მექნება? (რუმდი, 2013: 213)

რომანის ერთ-ერთ ცენტრალურ თემას იდენტობის საკითხი წარმოადგეს. იმისათვის, რომ უკეთ აღვიქვათ რუმდის რომანებში იდენტობის თემა, განვიხილოთ თუ როგორ ხსნის სოციალური მეცნიერებები იდენტობის საკითხს. ტრადიციულად, განსხვავებულ ინდივიდუალურ და სოციალურ იდენტობას. მაიკლ კრიგი (Michael Krieg) თავის სტატიაში „ჰიბრიდული იდენტობები საღეში რუმდის რომანებში“ (Hybrid Identities in the Novels of Salman Rushdie) მოჰყავს ფსიქო სოციოლოგი ერიკ ერიქსონის აზრი, რომლის მიხედვითაც, „პიროვნული იდენტობა წარმოადგენს ინდივიდის უწყვეტი არსებობისა და თანმიმდევრული მეხსიერების სუბიექტურ აღქმას“. სოციოლოგი პიტერ ვაგნერი, ერიქსონის თეორიას რამდენიმე კუთხით განიხილავს. პირველ რიგში, ეს ნიშნავს, რომ იდენტობა უაღრესად სუბიექტურია და მისი მოპოვება მხოლოდ თვითრეფლექსიური პროცესის მეშვეობითაა შესაძლებელი. ამასთან, ეს პროცესი ცდილობს განავითაროს უწყვეტი არსებობა, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთის ცხოვრებაში შეიძლება არსებობდეს სირთულეები, რომელიც დამაბრკოლებელ ფაქტორს წარმოადგენს. ვაგნერი ასევე ყურადღებას ამახვილებს ფაქტზე, რომ ინდივიდის გონება საკუთარი თავის შესახებ მკაფიო, თანმიმდევრული ხედვის გენერირებას ახდენს, ანუ წარსულში მომხდარი მოვლენების საკუთარ იდენტობასთან გაიგივებას ცდილობს. (Krieg, 2009: 1)

საზოგადოებრივი იდენტობა პირიქით, წარმოადგენს ერთი ინდივიდის მეორე ინდივიდთან რაღაც ნიშნით გაიგივებას. ეს შეიძლება იყოს მცირე ჯგუფი, რელიგიური გაერთიანება ან ერი. ტერმინი სოციალური იდენტობა, ერთის მხრივ, სხვადასხვა ადამიანის პერსონალური იდენტობის არსებობას საჭიროებს, რომელთაც ერთი და იგივე მიზანი ამოძრავებთ. მეორეს მხრივ, ინდივიდუალური იდენტობა შესაძლებელია გაგებულ იქნეს, როგორც კოლექტიური და კულტურული ფასეულობების მხოლოდ მიმღებად ან არ მიმღებად, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ არსებობს ერთგვარი შეუსაბამობა, განსხვავება საზოგადოებას ან საზოგადოების ნაწილებსა და ინდივიდუალურ მეს შორის. ეს

განსხვავება ნიშნავს იმას, რომ პიროვნულობის, ინდივიდუალიზმის შესანარჩუნებლად საჭიროა საკუთარი თავის მუდმივი ინტერპრეტაცია და ამ გზით საკუთარი პიროვნების კონსტრუირება. პოსტმოდერნისტული და პოსტსტრუქტურალისტური გაგებით, იდენტობა უნდა ჩაითვალოს ადაპტირებად, შესაბამისად, არასტაბილურ მოცემულობად და რომ იდენტობა არის უწყვეტი გაცვლისა და უსასრულო მოლაპარაკების პროდუქტი.

ოჯახი და განსაკუთრებით მშობლები, ტრადიციულად, განიხილება პიროვნების იდენტობის ცენტრალურ ნაწილად. რუშდის რომანების უმეტესობაში, პერსონაჟებმა არ იციან ვინ არიან მათი მშობლები. „შუალამის შვილებში“ სალემ სინაი მკითხველს, აფიქრებინებს, რომ მისი მშობლები არიან აჰმედ და ამინა სინა, მდიდარი ინდოელი წყვილი, დეტალურად აღწერს მათ ცხოვრებას, თუმცა, რომანის შუაში ირკვევა, რომ დიდი ხნის წინ, როცა სანემი დაიბადა, მედდა მერი პერეირამ ბავშვები გაცვალა, ასე რომ რეალურად სალემი არა სალემ სინაია, არამედ შივაა, რომელშიც ის გაცვალეს და მისი ნამდვილი მშობლები ღარიბი კლოუნი ვი ვილი ვინჯი და მისი ცოლი ვანიტა არიან. თუმცა, ვანიტას მშობიარობამდე ცხრა თვით ადრე ვანიტას სექსუალური ურთიერთობა ჰქონდა ინგლისელ უილიამ მეთვოლდთან, ასე რომ სალემს ანგლო-ინდური წარმოშობა აქვს, მაგრამ ამ ფაქტს მუდმივად უარყოფს და ცდილობს საკუთარი თავიც დააჯეროს, რომ აჰმედი და ამინა არიან მისი მშობლები. სალემი განზრახ იფიქრებს თავისი მშობლების და წარმომავლობის შესახებ სხვადასხვა ამბებს და ასახელებს სხვადასხვა პირებს, ვინც მისი მშობლები შეიძლება იყვნენ, მათ შორის მედდა მერი პერეირას და ნადირ ხანს. (Krieg, 2009: 2)

მრავალმშობლიანობა ერთი შეხედვით აბსურდულია, მაგრამ საპირისპირო დანიშნულება აქვს ამ მოცემულობაში: სხვადასხვა კანდიდატს შორის, საბოლოოდ, არცერთის მშობლობა არ არის სარწმუნო, ასე რომ გარკვეული თვალსაზრისით, სალემ სინაი ობლად მოიაზრება. ამ საკითხთან დაკავშირებით მაიკლ კრეგს მოჰყავს ხუან ნავაროს (Juan-Navarro) მოსაზრება, რომ პერსონაჟი ამ შემთხვევაში განიცდის სიმბოლური ცენტრის არარსებობას, რაც მტკიცდება იმით, რომ სალემი გამუდმებით იმეორებს „ჩემი შინაგანი ხვრელი“. თუმცა, მიუხედავად ამისა, სალემი ამტკიცებს, რომ შეუძლია საკუთარი იდენტობის შენარჩუნება და ამას საკუთარ თავთან კავშირის..... სალემისთვის საკუთარ მიღწევის საშუალებას წერა წარმოადგენს: „სწრაფად უნდა ვიმუშაო, შაჰრაზადაზე სწრაფადაც კი, თუ მინდა რომ ბოლოს რამეს წარმოვადგენდე.“ (რუშდი, 2013: 8) ის საკუთარი იდენტობის კონსტრუქციულობის განმტკიცებას ხელოვნების ნიმუშის შექმნით ცდილობს. (Krieg, 2009: 3)

ლეილა სეიდოვა თავის სტატიაში “ისტორიის გადააზრება” “შუალამის შვილებში” (Rushdie Rewriting History Through Midnight’s Children) წერს, რომ ისტორიის გადაწერის პროცესში ის თავის პერსონაჟებს სახელებს უცვლის, რადგან ამგვარად პერსონაჟები საკუთარ ისტორიას ცვლიან. სწორედ ასეთი პერსონაჟია თითბრის მაიმუნი, სალემის და, რომელიც ინდოეთში დაიბადა. მას ყოველთვის აკლდა მშობლებისა და ოჯახის წევრების ყურადღება, რადგან სწორედ სალემი იყო ყურადღების ცენტრში, ამიტომ ის მთელი ბავშვობის განმავლობაში ცდილობდა მშობლებს მისი არსებობაც შეემჩნიათ: „ომი ფეხსაცმელების სამყაროში გააჩაღა. ალბათ ფიქრობდა, რომ თუ ჩვენს ფეხსაცმელებს დაწვავდა, საკმაოდ დიდხნას გაგვჩერებდა ერთ ადგილზე, რომ მისთვის შეგვეხედა და შეგვემჩნია...“ (რუშდი, 2013: 194). აღნიშნული ციტირება, როგორც ლეილა სეიდოვა განმარტავს, გვიჩვენებს, რომ სალემი ყოველთვის მეტ ყურადღებას იმსახურებდა, რადგან მისი დაბადების დღე ინდოეთის დამოუკიდებლობის მოპოვების დღეს დაემთხვა, თითბრის მაიმუნის დაბადებას კი არ მოჰყოლია ასეთი აღიარება. თუმცა, როდესაც სალემის ოჯახი პაკისტანში გადავა საცხოვრებლად, თითბრის მაიმუნი მომღერალი ჯამილა ხდება. ჯამილას სახელის შეცვლა მნიშვნელოვანი არამხოლოდ მისი ოჯახისთვის აღმოჩნდა, არამედ მთლიანი ერისთვის, რადგან ის პაკისტანში ერის ხმა გახდა. პატარა დამანგრეველი გოგონა, ცნობილ მომღერლად გადაიქცა. სინაების ოჯახი სწორედ მისი

ახალი, ცნობადი სახელის წყალობით გადავიდნენ პაკისტანში საცხოვრებლად. ჯამილამ ისეთი პოპულარობა მოიპოვა პაკისტანში, როგორც სალემმა ინდოეთში. სეიდოვას აზრით, ჯამილას სახელის ცვლილება გვიჩვენებს მის იდენტობის არასტაბილურობას და ასახავს შექმნილ ისტორიულ სურათს, თუ როგორ შეიცვალა ერების იდენტობის საკითხიც პაკისტანის და ინდოეთის ომის შემდგომ. ჯამილას პერსონაჟის მაგალითზე რუშდი გვიჩვენებს, თუ როგორ შეიძლება ერთი ადამიანის ამბავი იქცეს ისტორიად. მისი ტრანსფორმაცია მნიშვნელობას იძენს, რადგან ცხადყოფს თუ როგორ წერს რუშდი ისტორიას ხელახლა, რაც ეხმარება მას ნაციონალიზმის დემონსტრირებაში (Seydova, 1990:2)

რუშდის რომანი „ემმაკეული აიები“ პოსტკოლონიალისტური ლიტერატურის კიდევ ერთ მნიშვნელოვან რომანს წარმოადგენს - შეიძლება ითქვას, უფრო მნიშვნელოვანსაც კი პოსტკოლონიალისტურ კონტექსტში ვიდრე „შუალამის შვილებია“, რადგან მძაფრად იჩენს თავს ის პრობლემები, რაც პოსტკოლონიალიზმის პირობებში აწუხებთ ადამიანებს. რომანში კარგადაა ნაჩვენები, თუ როგორ იტანჯებიან დიასპორის წარმომადგენლები ბრიტანეთის ხელისუფლების კოლონიური მენტალიტეტისა და რასობრივი დისკრიმინაციის პოლიტიკისგან.

რომანმა მწერალს სკანდალური პოპულარობა მოუტანა. კრიტიკოსებისგან დადებითი შეფასება მიიღო, ბუკერის პრემიის ფინალისტიც გახდა, თუმცა მუსლიმური სამყაროს რისხვა დაიმსახურა - ავტორი მკრეხელობასა და მათი რწმენის მასხრად აგდებაში დაადანაშაულეს, რადგან „ემმაკეული აიები“ წინასწარმეტყველ მუჰამედის შეურაცხყოფად აღიქვეს, რის გამოც არათუ აიკრძალა წიგნის გამოცემა, არამედ ამ ნაწარმოების გამო ირანის სულიერმა ლიდერმა, აიათოლა ჰომეინმა დაწყევლა რუშდი თავის ფატვაში (რელიგიურ განაჩენში) და ისლამური სამართლის შესაბამისად, სიკვდილი მიუსაჯა.

პირველი ქვეყანა სადაც „ემმაკეული აიები“ აიკრძალა მწერლის სამშობლო, ინდოეთი იყო. აკრძალვას რუშდიმ შემდეგნაირად უპასუხა: „წიგნი სინამდვილეში არ არის ისლამზე, ის მოგვითხრობს მიგრაციაზე, მეტამორფოზებზე, ადამიანის მიერ იდენტობის ძიებაზე, სიყვარულზე, სიკვდილზე, ლონდონსა და ბომბეიზე“ (Appignanesi, 1990: 36) რუშდი „ემმაკეული აიების“ პერსონაჟების მსგავსად ბავშვობიდან იყო ბრიტანული რასიზმისა და ქსენოფობიის მსხვერპლი. მისი პირადი გამოცდილება იქცა რომანის სიუჟეტის ძირითად ხაზად. მოსახლეობა ყოფილი კოლონიებიდან თავდაპირველად ბრიტანეთში იაფ მუშახელად მიიწვიეს, მოგვიანებით ისინი ბრიტანეთში სხვადასხვა დაავადებისა და დანაშაულის გავრცელებაში დაადანაშაულეს, რის აღსაკვეთადაც დისკრიმინაციული კანონი მიიღეს.

კოლონიური მენტალიტეტი და უპირატესობის შეგრძნების კომპლექსი ჯერ კიდევ არსებობს ბრიტანული საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში, რომლებიც მხოლოდ ანგლო-საქსური წარმოშობის ადამიანებს თვლიან ბრიტანელებად და სურთ ემიგრანტებს უცხო იდენტობა მიანიჭონ. იდენტობის ეს კონსტრუქცია იწვევს დიასპორის იმედგაცრუებასა და დეზორიენტაციას. სწორედ ამ დეზორიენტაციის აღმოფხვრაა შესაძლებელი ჰიბრიდიზაციის გზით, რასაც „ემმაკეულ აიებში“ ამტკიცებს რუშდი. თუ საზოგადოება შედგება ჰიბრიდული ადამიანებისგან, არ დადგება რასობრივი და კულტურული განსხვავებების, შესაბამისად რასობრივ-კულტურული უსამართლობისა და დისკრიმინაციის საკითხი, რადგან საზოგადოებაში სადაც ყველა იზიარებს ერთმანეთის კულტურას, კულტურული იერარქია ბუნდოვანი ხდება. ამ მოსაზრებას იზიარებს კოლონიალიზმის არაერთი კრიტიკოსი, მათ შორის ჰომი ბაბა (Kafle, 2018: 18)

„ემმაკეული აიების“ ძირითადი სიუჟეტური ხაზი მოგვითხრობს ორი ინდოელი მსახიობის სალაღინ ჩამჩასა და ჯაბრაილ ფარიშტას შესახებ. ჯაბრაილი ბოლივუდის კამკამა ვარსკვლავია, რომელმაც რთული ბავშვობა გამოიარა და ფსიქიკურ ავადმყოფობას ებრძოდა. სალაღინი ნაკლებად ცნობილი ხმის მსახიობია, რომელსაც მხოლოდ გარკვეულ ვიწრო წრეებში „ათასხმიან კაცად“ იცნობდნენ. ის ბომბეიში გაიზარდა, სასწავლებლად კი ლონდონის სკოლა - პანსიონში გაუშვეს. ეს ორი პერსონაჟი თვითმფრინავის ბორტზე

შეხვედებიან ერთმანეთს, რომელიც ინდოეთიდან ინგლისისკენ მიფრინავს. თუმცა მოულოდნელად მოვლენები უცნაურად ვითარდება: ტერორისტების მიერ გატაცებული თვითმფრინავი „ბოსტან“, რეისი 420 ჰაერში ფეთქდება და ორი მთავარი მოქმედი პირი, სალადინ ჩამჩა და ჯაბრაილ ფარიშტა ზეციდან თავქვე მოფრინავენ 29.004 ფუტის სიმაღლიდან, სიკვდილს სასწაულებრივად გადაურჩებიან.

ჯაბრაილი, ამაყი ინდოელი უარყოფს ყველაფერს, რაც კოლონიალისტურ ინგლისს უკავშირდება, მისგან განსხვავებით სალადინი აღფრთოვანებულია ყველაფრით რაც ინგლისურია და ისწრაფვის გახდეს სრულყოფილი ინგლისელი. „ბ-ნი სალადინ ჩამჩა წლების განმავლობაში, დიდის რუდუნებით იძებნავდა ამ იერსახეს- ზუსტად ისეთს, მის მიზნებს რომ შეეფრებოდა- და ახლა მას როგორც საკუთარს, ისე აღიქვამდა, რადგან საერთოდ აღარც კი ახსოვდა, თუ როგორ გამოიყურებოდა მანამდე. მან ხმაც კი შესაბამისი დაიყენა“ (რუშდი, 2015: 64)

მათი კონტრასტული შეხედულებები ინგლისელობის შესახებ და ასევე ამბლევიატური დამოკიდებულება ინდოელების მიმართ, რომელიც აგებულია კოლონიური დისკურსით, წარმოადგენს კოლონიალიზმის გავლენას. მიუხედავად იმისა, რომ ჩამჩა თავს ინგლისელად თვლის, მასში არაცნობიერ დონეზე არსებობს კოლონიალიზმის პირობებში რეპრესირებული მოქალაქის აჩრდილი, რაც მას განასხვავებს კოლნიზატორისგან. ერთი შეხედვით, ის თითქოს დარწმუნებულია თავის ინგლისელობაში, თუმცა ამავდროულად, ზიზღს იწვევს თავისივე განსხვავებულობა (otherness), საკუთარი ჩრდილი, რომელიც განსხვავებულია ფარიშტაში. (Biswas, 2004: 94)

ინგლისი წარმოადგენს ყველაფერ იმას, რისკენაც სალადინი ისწრაფვის. მისი გარდასახვა იმდენად სრულყოფილია, რომ ვეღარ ხედავს განსხვავებას სტერეოტიპულ ინგლისელსა და საკუთარ თავს შორის. მისი ინგლისელად გარდასახვა ჯერ კიდევ ბომბეში დაიწყო, როცა ინგლისის კრიკეტის ნაკრები სათამაშოდ ჩადიოდა ინდოეთში და სტადიონზე მისული სალადინი ინგლისის გამარჯვებას შესთხოვდა ზეცას. თუმცა, სამწუხაროდ „დავა-შემოქმედისა მიმბამელთან, დამპყრობლისა- დამორჩილებულთან, ისევ გადაუჭრელი რჩებოდა“ (რუშდი, 2015: 71)

მეორეს მხრივ, ჯაბრაილ ფარიშტა, ღვთისმოსავი ინდოელი მუსლიმი შიზოფრენიით იტანჯება. ჯაბრაილი მიგრანტობის განსხვავებულ გზას გადის. ის მეტად ამბიციურია თავის სიზმრებში, თავს მთავარანგელოზად წარმოიდგენს და იმის მაგივრად რომ მოერგოს მოცემულობას, ლონდონის შეცვლას ცდილობს. შურისძიებითაა აღვსილი პოსტკოლინიალისტი ემიგრანტი: „აი, ახლა კი უჩვენებდა მათ თავის ძალამოსილებას, ამ უძალო ინგლისელებს! აკი არ ეგონათ, მათივე ისტორია თუ უკუღმა შემოუბრუნდებოდათ! ადგილობრივი, აზორიგენული მოსახლეობა - ესაა ჩაგრული, მჩაგვრელობაზე რომ ოცნებობს... ახლა შორს მთელი ამ ნისლოვანებიდან! ის მთელს ამ კუნძულს განაახლებს“ (რუშდი, 2015: 515)

საბოლოოდ, ჯაბრაილ ფარიშტა თვითმკვლელობით ამთავრებს სიცოცხლეს. სალადინისგან განსხვავებით ვის ვერ ახერხებს ბრიტანულ კულტურასთან ასიმილირებას. ორივე პერსონაჟი კარგავს რეალურ იდენტობას, როგორც კი ინგლისის მიწაზე ჩამოცვივდებიან და კონსტრუირებულ იდენტობად - ერთი გიგანტურ თხად გარდაისახება, მეორე მთავარანგელოზ გაბრიელად. ორივე განიცდის იმედგაცრუებას მიღებული იდენტობის გამო.

ბრიტანეთში არსებული მჩაგვრელი და დისკრიმინაციული მდგომარეობის გამო ჩამჩა ემიგრაციის ოფიცრების მხრიდან ჩაგვრის მსხვერპლი ხდება. თვითმფრინავის აფეთქების შემდგომ სალადინს, როგორც უკანონო მიგრანტს სამემიგრაციო სამსახურის ოფიცრები აკავებენ და განსაკუთრებული სისასტიკით ეპყრობიან, სიტყვიერ და ფიზიკურ შეურაცხყოფას აყენებენ. ემიგრაციის ოფიცრების თვალში სალადინს თხად გარდასახვა სულაც არ არის დაუჯერებელი. მათი აზრით, ეს სრულიად ჩვეულებრივი შემთხვევაა- უცხოელმა თავისი ნამდვილი მე გამოაჩინა. მიუხედავად იმისა, რომ ის ინგლისის

მოქალაქეა, პოლიცია კანის ფერის გამო არ იღებს მას და მაინც უცხოელად თვლის, ერთ-ერთი მათგანი ამბობს: „ცხოველია ნამდვილი და ცხოველისგან ცივილიზებულობის რა სტანდარტები გინდა რომ მოითხოვო?“ (რუშდი, 2015: 256)

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია საავადმყოფოს ეპიზოდი, სადაც კარგად ჩანს პოსტკოლონიალისტი ადამიანების მიმართ ზემდგომთა დამოკიდებულება. დაპატიმრების შემდეგ სალაღინი საავადმყოფოში გაიღვიძებს, სადაც უცნაურ არსებას, მანტიკორს გაიცნობს, რომელსაც სხეული ადამიანის, ხოლო თავი ვეფხვის აქვს. მასთან საუბრისას ჩამჩა აღმოაჩენს, რომ საავადმყოფო სავსეა სხვადასხვა ჰიბრიდული არსებებით: ნახევრად მცენარეებად თუ მწერებად ქცეული ქალებითა და კაცებით, ზოგს ქვა - აგური ჰქონდა სხეულში ჩამატებული; მამაკაცებს, ადამიანური ცხვირის მაგივრად მარტორქის ორმაგი რქები ამოსვლოდათ, ქალებს ჟირაფივით კისრები.

ამ ერთი შეხედვით მაგიური, არარეალისტური ეპიზოდით რუშდი ინგლისში მიგრანტთა მდგომარეობას განიხილავს, თუ როგორ შეიცვალა მათი იდენტობა მუდმივი შეზღუდვისა და უფლებების პირობებში. ბუნებრივია, მეტაფორულია მათი ჰიბრიდულ არსებებად გარდასახვაც და ზუსტად გამოხატავს მიგრირებულთა ყოფას - ნახევრი ადამიანი დარჩა მათგან. მანტიკორი დანახვით იხსენებს თავის წარსულ ცხოვრებას: „მე თვითონ ტანსაცმლის ბიზნესში ვიყავი - ბომბეში მაღალანაზღაურებად მოდელად ვითვლებოდი, ხან კაცის პერანგებს ვუკეთებდი რეკლამას და ხანაც- კოსტუმ- ჟილეტებს. ასეთი კიდე ვის რაღაში ვჭირდები?!“ (რუშდი, 2015: 268). პროფესიაზე ყურადღების გამახვილებით რუშდი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს იმას, რომ მიგრანტები, რომლებიც საკუთარ ქვეყანაში საკმაოდ წარმატებულები იყვნენ

ბრიტანეთში ჩასვლისა, თავდაპირველად, სრულ არარაობად იგრძნეს თავი.

ჰიბრიდიზაცია არ გულისხმობს წარსულიდან, წინაპრებისგან მოწყვეტას. მას შემდეგ რაც სალაღინმა მიიღო საკუთარი წარმომავლობა და გაიაზრა თავისი წარსული,

საკუთარი თავის პოვნაც შეძლო. რომანის ბოლოს მისი ნათქვამი სიტყვები „თუკი ძველის სიკვდილზე უარს იტყვი, აღარც ახალი დაიბადება“ (რუშდი, 2015: 755) უკავშირდება „ემმაკეული აიების“ საწყის სიტყვებს „ხელმეორედ რომ დაიბადო, ჯერ უნდა მოკვდე“.

სალაღინი, ფაქტობრივად, მოკვდა და თავიდან დაიბადა სალაჰუდინად. ის ამ შემთხვევაში წარმოადგენს ინგლისში ინდოელი ემიგრანტების სახეს, რომელთაც მიუხედავად სირთულეებისა შეძლეს უცხო ქვეყანაში გადარჩენა და თავის დამკვიდრება. ამ ყველაფრის ჩვენებით, რუშდი ცდილობს დაანახოს მკითხველს, რომ კოლონიზატორთა კულტურის არც ზედმიწევნით განმეორება და არც სრული წინააღმდეგობა, მიუღებლობა არაა სწორი. ერთადერთ სწორ გზად ჰიბრიდიზაცია რჩება დიასპორის რთულად სავალ გზაზე. (Kafle, 2018: 18)

დასკვნები. ამგვარად, სალმა რუშდის, როგორც პოსტკოლონიალისტი ავტორის როლი ამ ორ ნაწარმოებზე დაყრდნობით იკვეთება შემდეგნაირად:

- ერთი შეხედვით განსხვავებულ რომანებში პოსტკოლონიალიზმისთვის დამახასიათებელ საერთო პრობლემებზე ამახვილებს ყურადღებას: ჰიბრიდულობა, ემიგრაცია და მისი თანმდევი მოვლენები - იდენტობის დაკარგვა, ასიმილაცია და საკუთარი ტრადიციისა და კულტურის მივიწყება, ინდიგენიზაცია- პირიქით, ახლის შეუთვისებლობა და მიუღებლობა, რაც თავის მხრივ გაუცხოებასა და პიროვნების გაორებას იწვევს, რადგან ემიგრაციის პირობებში ისინი საკუთარი თავის იდენტიფიცირებას ვეღარ ახდენდნენ ვერც საკუთარ წამომავლობასთან და ვერც დამხვედრ კულტურასთან. იწვევს. რუშდი ასიმილაციისა და ინდიგენიზაციის ნაცვლად კულტურის ჰიბრიდულ მოდელს გვთავაზობს, რაც კულტურების შერევას გულისხმობს.

- მიუხედავად თხრობაში შემოტანილი არაერთი ჯადოსნური, არარეალისტური სიუჟეტისა, რამიც ავტორს ზემოთ მოხმობილი სხვადასხვა ელემენტები ეხმარება,

არასდროს იკარგება რეალისტური მხარე და ყოველთვის ახერხებს მწერალი ყველაზე მაგიურ, დაუჯერებელ მომენტშიც კი რეალობაში დააბრუნოს თხრობა. იმდენად ბუნებრივად უნაცვლებს ერთმანეთს რეალურ და არარეალურ კოდებს, რომ მკითხველისთვის ეს არ ქმნის უხერხულობის განცდას. ზოგ შემთხვევაში მაგიური კონოტაციის სიტყვები ისეა ჩაქსოვილი თხრობაში, რომ კითხვის პროცესში რთულად შესამჩნევია კი ხდება;

• სტრუქტურული თვალსაზრისითაც გამორჩეულია რუშდის „ემმაკეული აიები“ და შუალამის შვილები“. ორივე რომანში მთავარი სიუჟეტის გვერდით ყოველთვის ვითარდება სხვადასხვა გვერდითი სიუჟეტები. თხრობა ფრაგმენტულია და ერთმანეთში ურევს წარსულის, აწმყოსა და მომავლის მოვლენებს. ერთი მხრივ რამდენიმე სიუჟეტური ხაზი, მეორე მხრივ კი მაგიური და რეალისტური კოდების დაპირისპირება სირთულეს და ამავდროულად, ხიბლს ანიჭებს რომანებს. რეალურ სიუჟეტებში ჩართული არარეალისტური ელემენტები ერთგვარ საბურველს წარმოადგენს და საშუალებას აძლევს ავტორს თამამად ისაუბროს პოსტკოლონიალიზმის პირობებში არსებულ სოციო-პოლიტიკურ პრობლემებზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

რუშდი, ს. (2013). *შუალამის შვილები*. თბილისი: პალიტრა L.

რუშდი, ს. (2015). *ემმაკეული აიები*. თბილისი: „დიოგენე“.

Appignanesi, L. (1990). *The Rushdie File (Contemporary Issues in the Middle East)*, New York: Syracuse University Press.

Biswas, A. (2004). The Colonial Subject and Colonial Discourse: Salman Rushdie's Critique of Englishness in The Satanic Verses. *Journal of Postcolonial Writing*.

Kafle, P. (2018). *Call for Cultural Hybridity in Salman Rushdie's The Satanic Verses*.

Klassen, T. (2013). *The Uncertainty of National and Cultural Identity in Salman*.

Krieg, M. (2009). *Hybrid Identities in the Novels of Salman*.

Seydova, L. (1995). Rushdie Rewriting History Through Midnight's Children. *Penguin*, 108.

REFERENCES:

rushdi, s. (2013). *shuaghamis shvilebi [Midnight's Children]*. Tbilisi: Palitra L.

rushdi, s. (2015). *eshmak'euli aiebi [The Satanic Verses]*. Tbilisi: Diogene.

Appignanesi, L. (1990). *The Rushdie File (Contemporary Issues in the Middle East)*, New York: Syracuse University Press.

Biswas, A. (2004). The Colonial Subject and Colonial Discourse: Salman Rushdie's Critique of Englishness in The Satanic Verses. *Journal of Postcolonial Writing*.

Kafle, P. (2018). *Call for Cultural Hybridity in Salman Rushdie's The Satanic Verses*.

Klassen, T. (2013). *The Uncertainty of National and Cultural Identity in Salman*.

Krieg, M. (2009). *Hybrid Identities in the Novels of Salman*.

Seydova, L. (1995). Rushdie Rewriting History Through Midnight's Children. *Penguin*, 108.